

rättelser, ofta genom att ge ganska långa utsnitt ur berättelserna. Hans metod baserar sig på sociolingvisten William Labovs modell för elementära ”byggklossar” i livsberättelserna, något han kombinerar med antropologen Katharine Galloway Youngs teoretiska apparat där begreppen *taleworld* (den berättade världen) och *story-realm* (berättandets rike) är centrala. Avsikten är att se vad som händer på ett mikroplan fenomenologiskt i samband med muntligt berättande. Det finns också ett par andra viktiga inspirationskällor teoretiskt sett i Palmenfelts bok, en gäller begreppen *keying* (en signal till lyssnaren om hur utsagan ska uppfattas) och *framing* (en kulturell och social inramning av berättelsen) som han lånat från folkloristen Erving Goffman.

Den metodologi Palmenfelt använder för att analysera sitt material är starkt inriktad på att hitta olika formalistiska grepp och signaler i berättelserna. Det kan handla om avståndet mellan berättaren och det som berättas och samtidigt också gälla frågan om berättarens perspektiv. Andra viktiga analytiska redskap handlar om vilka olika former eller genrer som används i berättandet. Palmenfelt är framför allt intresserad av det formalistiska vad gäller berättelserna, något som kan sägas leda fram till slutsatsen att hans typ av forskning kan kallas folkloristisk.

Ett viktigt teoretiskt begrepp hos Palmenfelt är den kollektiva tankefiguren, ett begrepp han lånat från sociologen Johan Asplund. Berättarnas sätt att forma sina livsberättelser formas, menar Palmenfelt, både av språkliga konventioner, inte minst etablerade berättarmönster, och av kollektiva kognitiva strukturer. Han menar att berättarmönstren och tankefigurerna tycks ha en egen agenda. De dyker upp i livsberättelserna nästan utom berättarens kontroll. Men samtidigt existerar det enligt honom en skillnad i skala. Vissa berättarstrukturer och tankefigurer tycks vara kopplade till kraftfält som är så starka att de kan dyka upp i berättelser hos personer som i sina liv egentligen inte kan sägas ha blivit direkt påverkade av dem. Palmenfelts sätt att använda begreppet kollektiv tankefigur skiljer sig ganska mycket från Asplunds. Medan det hos Asplund inte finns mer än ett begränsat antal tankefigurer

i varje tidsperiod är antalet tankefigurer i Palmenfelts bok mycket stort och upptar hela det avslutande kapitlet i boken.

Sven-Erik Klinkmann, Vasa

Gustavsson, Anders: *Folkloristics studies in Scandinavia. Personal research experiences and reflections*. Novus press, Oslo 2017. 186 s., ill. ISBN 978-82-7099-887-6.

Nestorn bland svenska etnologer, Anders Gustavsson har gett ut en bok om folklöre som han själv använt i sina tidigare undersökningar. Under en lång karriär har han trots sin inriktning som etnolog också bidragit till den folkloristiska forskningen. Han blev inspirerad att skriva denna bok efter ett symposium i Visby, där två centrala frågor ställdes, nämligen till vad folkloristiken behövs och vad för slags kunskap folklorister anser sig skapa, särskilt i en snabbt föränderlig universitetsvärld. Med folklöre avser författaren berättelser (narrativer), riter och performans.

Gustavsson har låtit sig inspireras av den autoetnografiska forskningen och granskar därför sina egna alster alltsedan 1970-talet. Tyvärr begränsar han sin autoetnografiska infallsvinkel till att återknyta till sina egna artiklar utan att närmare analysera vare sig varför han skrivit som han skrivit eller varför han nu valt att ta upp denna tidigare produktion.

Då Gustavsson själv arbetat både i Sverige och i Norge handlar en del av hans undersökningar om gränsland, och detta rättfärdigar så vitt jag kan förstå att han vill kalla sin bok *Studier i folkloristik i Skandinavien*. Att det i själva verket är fråga om studier om hans egna tidigare verk framgår av undertiteln, där hans personliga erfarenheter och reflektioner nämns.

Sina tidigare verk arrangerar Gustavsson i fyra huvudgrupper, nämligen korta berättelser i ett socialt sammanhang, riter, trosföreställningar samt folklöre och materialitet. I den förstnämnda gruppen behandlas korta historier, rykten, fördomar, alla berättelser som slutligen tjänar

till att understryka social ojämlikhet för att kunna skapa makt. Vidare handlar texten om motsägelsefulla historier, känslolösa berättelser och förtiganden. Dessa berättelsers funktioner i samhället understryks särskilt.

Kapitlet om riter innehåller texter om försvunna sedvänjor, revitalisering och helt nyskapade riter och nationella seder. Det tredje kapitlet, om trosföreställningar, är kanske det mest komparativa avsnittet. Här ligger Gustavssons kontakter med frikyrkliga rörelser och inomkyrkliga tankegångar till grund för studier om det onda och det goda lika väl som undersökningar av folkliga trosföreställningar i det rurala samhället i förhållande till 2000-talets religiösa uttryck på internet.

Kapitlet om folklöre och materialitet bygger huvudsakligen på en tidigare rätt så omfattande studie av gravstenar och de skillnader och likheter som finns mellan dem som rests i Sverige och dem som kan ses i Norge.

Boken avslutas med en kort sammanfattning.

Gustavsson är som vanligt mycket pedagogisk i sitt sätt att framställa sitt ärende. Den största behållningen är ändå att läsaren kan följa med på hur många olika områden en erfaren forskare med en lång karriär bakom sig uttryckt sig och genomfört sitt verk.

Ulrika Wolf-Knuts, Åbo

Tomas Ljung: *Vårt levande arv: minnen och spår i landskapet*. Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbund, Falun 2017. 300 s., ill. ISBN 978-91-87719-22-6.

Att undersöka människans förhållande till och utnyttjande av landskapet, vattenskapet och biotan i närområdet genom tiderna utgör en primär målsättning för de humanvetenskaper som vill förstå henne som kulturvarelse. De areella näringarna har alltid varit grundläggande för människans försörjning. I Sverige har jordbruk, boskapsskötsel, skogsbruk, jakt och fiske inte bara försörjt människan utan också format hennes livsmiljö. Miljöhistoriska aspekter är därför

viktiga att belysa. Det är glädjande att intresset för detta på nytt har börjat blomma upp.

För några år sedan publicerade botanisten Tomas Ljung en oerhört fascinerande kultur- och landskapshistorisk skildring med titeln *Ödebygdsminnen* av livet förr i nordöstra Idre socknen, en bok som fick välförtjänt uppskattning (se *Rig* 2005, s. 176–178). Vardagslivet och dess mödor skildrades med en spännvidd och detaljrikedom som vi sällan ser numera, och texten byggde på en gedigen genomgång av administrativa källor, kartmaterial, uppteckningar, observationer med mera. På något sätt borde den ha inspirerat andra till likartade djupdykningar i samspelet mellan människa och miljö annorstädes. Författaren själv har fortsatt att utforska landskapet och markanvändningen i Dalarna. I föreliggande bok, den senaste i raden av flera, fokuserar han vilka spår människans aktiviteter i form av resursutnyttjande och kommunikationer skapat i landskapet och som fortfarande går att avläsa. Det är en djuplodande genomgång av olika former av markens förvaltning som bär vittnesmål om förflutna epokers föreställningar, lokala kunskaper och nu svunna näringsfång. Att det som vissa kallar ”natur” i själva verket är ”kultur” framgår med all tydlighet i Ljungs böcker, så ock i denna (turistnäringen framhärdar fortfarande med att sälja norra delen av Sverige som Europas ”sista orörda vildmark”, vilket naturligtvis är närmast ett rasistiskt påstående eftersom landskapet i själva verket är präglad av årtusenden av ärjemarkskultur i form av jakt, insamling, fiske, renskötsel etc.).

Under huvudrubrikerna ”Växterna som historieberättare”, ”Träden i vår närhet”, ”Träden på utmarken”, ”Hamling och lövtäkt”, ”Timmer och annat kulturvirke” samt ”Källor och källkultur” får vi ingående uppgifter om hur människor i Dalarna brukat och förvaltat landskapet och hur det satt sina spår. Det visar ju också att växter och träd i sig utgör viktiga historiska källor.

Växter som kulturhistoriska minnen är ett tacksamt ämne och där finns mycket att berätta som idag ofta glömts bort. Ändå vet var och en som besökt torpruiner och övergiven bebyggelse att det finns kvarstående växter, ibland som överlevt under lång tid, vilka vittnar om att